

ЎЗБЕКИСТОНДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ
АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Саттаров Шухрат Ҳасанович -

Тошкент давлат аграр университети проректори

Аннотация. Ушбу мақола “хизмат” тушунчасини кўриб чиқиш ва батафсил ўрганишга бағишланган, шунингдек, ушбу атаманинг муаллифлик тарифи берилган, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиш тенденцияси таҳлил қилинган, таҳлил натижаларига асосан республикада хизматлар соҳасини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари таклиф этилган.

Калит сўзлар: фаолият, неъмат, хизмат, хизмат кўрсатиш соҳаси, юқори технологик хизматлар, инновацион фаоллик.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ

Саттаров Шухрат Ҳасанович -

Проректор Ташкентский государственный аграрный университет

Аннотация. Данная статья посвящена рассмотрению и детальному изучению понятия “услуга”, а также дается авторское определение данного термина, проанализированы тенденции развития сферы услуг в Республике Узбекистан, по результатам анализа предложены основные направления развития сферы услуг в стране.

Ключевые слова: деятельность, благо, услуга, сфера услуг, высокотехнологичные услуги, инновационная активность.

THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE SERVICE SECTOR IN UZBEKISTAN

Sattarov Shuhrat Hasanovich -

Tashkent state agrarian university vice rector

Annotation. This article is devoted to the consideration and detailed study of the concept of “service”, and the author’s definition of this term is given, analyzed the development trends of the service sector in the Republic of Uzbekistan, based on the results of the analyses, the main directions of the development of the service sector in the country are proposed.

Key words: activity, benefit, service, service sector, high-tech services, innovative activity.

Кириш. Жаҳон иқтисодиёти жадал суратларда ривожланаётган ҳозирги даврда халқаро меҳнат тақсимогида юқори даромад келтираётган ва ривожланиш тенденциясига эга бўлаётган хизмат кўрсатиш соҳасининг экспорт ҳажми б триллион долларни[1], ривожланган давлатлар ЯИМдаги улуши 70-82%ни ташкил этмоқда[2]. Хизматлар соҳаси аҳолининг ижтимоий яшаш шароитлари ва мамлакат иқтисодиётининг ривожланиш даражасига бевосита таъсир кўрсатади. Шу боисдан ҳам, ҳар қандай жамият иқтисодиётида кўрсатиладиган хизматлар ўзининг кенг қирралиги ва ўзаро боғлиқлиги жиҳатидан илмий-тадқиқот ишларини рақамли иқтисодиёт талабларига мос тарзда тизимли, мақсадли ва манзилли ташкил қилишни тақозо этади.

Шуни қайд этиш лозимки, рақамли иқтисодиёт шароитида инновацион ахборот-коммуникация воситалари ва технологияларнинг жадал татбиқ этилиши хизмат бозори таркибига кирувчи ҳар бир хизмат кўрсатиш соҳасининг фаолиятини, бир томондан айри ҳолда, иккинчи томондан эса, кўпроқ унинг бошқа соҳа хизматлари билан ўзаро боғлиқлик ва таъсир этиш йўналишларини ҳам инобатга олган ҳолда тадқиқ этишни талаб қилади. Чунки, бу соҳа хизмат-

лари иқтисодиётнинг бошқа тармоқ ва соҳаларида яратиладиган қўшимча қиймат занжирининг ажралмас таркибий манбаи сифатида ҳам алоҳида рол ўйнайди.

Шу боис, мамлакатимиз хизмат бозорини ривожлантириш, хизматлар ҳажми ва турларини кўпайтириш, сифатини яхшилашга қаратилган чора-тадбирларга давлатимиз раҳбари ва ҳукумати томонидан қабул қилинган бир қатор ҳуқуқий-меъёрий актларда, жумладан, Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида “...хизмат кўрсатиш соҳасини жадал ривожлантириш, ... кўрсатиладиган хизматлар таркибини, энг аввало уларнинг замонавий юқори технологик турлари ҳисобида тубдан ўзгартириш”га алоҳида урғу берилмоқда[3].

Адабиётлар таҳлили. Ҳозирги кунда жаҳон иқтисодиётида хизматлар соҳасининг ўрни тобора ўсиб бормоқда. Йилдан йилга ушбу соҳада олиб борилаётган илмий тадқиқотлар сони ҳам кўпайиб, хизматлар соҳасини ўрганиш бўйича турли ёндашувлар пайдо бўлмоқда. Лекин шунга қарамай, хизмат тушунчаси бўйича олимлар ўртасида яхлит умумий ёндашувлар мавжуд эмас. Иқтисодиёт назариясида хизмат тушунчасидан фойдаланиш асосчиси Адам Смит ҳисоб-

ланади, у хизматларни инсон фаолияти натижасида пайдо бўлади ва улар фойдали таъсирга эга бўлган пайтдан бошлаб йўқолади деб ҳисобланган [4].

К.Маркс А.Смитнинг хизматлар бўйича қарашларини ўрганиб, уни янада такомиллаштирган. У хизмат тушунчасини ишлаб чиқариш жараёни натижаси сифатида тасвирлаб, қуйидагича тариф берган: “Бу ибора, умуман, ҳар қандай бошқа меҳнат сингари, бу меҳнат берадиган махсус истеъмол қийматидан бошқа нарсани англатмайди, аммо ушбу меҳнатнинг махсус истеъмол қиймати бу ерда “хизматлар” деган ўзига хос номини олган, чунки меҳнат хизматни буюм сифатида эмас, балки фаолият сифатида юзага чиқаради...” [5].

Пост-индустриал жамияти назариясининг асосчиси америкалик олим Д.Беллнинг таъкидлашича: “Пост-индустриал жамиятининг биринчи ва энг оддий хусусияти шундан иборатки, унда ишчи кучининг катта қисми қишлоқ хўжалиги ва қайта ишлаш саноатида эмас, балки савдо, молия, транспорт, соғлиқни сақлаш, ўйинкулги саноати, шунингдек, фан, таълим ва бошқарув соҳаларини ўз ичига олган хизмат кўрсатиш соҳасида мужассамлашган” [6].

Ф.Котлернинг фикрича, “Хизмат – бу бир томоннинг бошқасига таклиф қилиши мумкин бўлган, асосан номоддий ва бирор нарсага эгаллик қилиш учун мос бўлган ҳар қандай тадбир ёки фойдадир. Хизматларни ишлаб чиқариш моддий шаклдаги маҳсулот билан боғлиқ бўлиши ёки бўлмалиги ҳам мумкин” [7].

Г.Ассэльнинг фикрига кўра, хизматлар – бу истеъмолчи томонидан сотиб олинган, лекин мулк билан боғлиқ бўлмаган номоддий неъматлардир [8].

А.Н.Федякиннинг фикрига кўра: “Хизматлар – бу харидор учун ва унинг талабига биноан хар хил турдаги фаолият орқали тақдим этиладиган неъматдир” [9].

Бугунги кунда, шунингдек, яқин келажакда республикада хизматлар соҳасининг кейинги ривожланиш жараёнлари инновацион технологияларга асосланган рақамли иқтисодиёт тараққиёти билан узвий боғланган. Шу нуқтаи назардан, Е.С.Нестеренко иқтисодиётни трансформациялаш ва рақамлаштириш жараёнида хизматларнинг, айниқса, рақамли хизматларнинг аҳамиятини янада ошиб боришини таъкидлаб, рақамли хизмат тушунчасига қуйидагича таъриф беради, яъни: “рақамли хизмат – бу инсоннинг минимал тарзда аралашуви билан жамият ҳаётининг сифатини яхшилаш мақсадида томонлардан бири бошқа томонга рақамли битим орқали таклиф қилиши мумкин бўлган автоматлаштирилган онлайн фаолиятдир” [10].

Хизмат тушунчасининг мазмуни тўғрисида турли муаллифларнинг фикрларини ўрганиш натижасида, ушбу тушунчанинг аниқ тарифи йўқлигини пайқаш мумкин. Баъзи муаллифлар хизматни ҳаракат сифатида, бошқалар фаолият ёки инсон фаолияти натижаси деб таъкидласалар, яна бошқалар хизматни истеъмолчининг маълум эҳтиёжларини қондирадиган неъмат сифатида тушунадилар.

Юқориди келтирилган фикр ва мулоҳазаларга асосланган ҳолда таъкидлаш мумкинки, хизмат – бу махсус билим ва малакага эга бўлган бир томоннинг бошқасига таклиф қилиши мумкин бўлган исталган фаолият тури бўлиб, унинг натижасида фойдали истеъмол қиймати яратилади ва жамиятдаги турли субъектларнинг муайян эҳтиёжлари қондирилади. Бунда билим ва малака даражаси қанча юқори бўлса, ушбу фаолиятнинг самараси шунча юқори бўлади.

Таҳлил ва натижалар. Рақамли иқтисодиёт жадал ривожланаётган бир пайтда жаҳондаги етакчи мамлакатларда иқтисодий ўсишнинг барқарорлигини таъминлаш мақсадида хизматлар соҳасини модернизациялаш, уларнинг инновацион турлари ва йўналишларини жадал ривожлантириш энг муҳим вазифалардан бири сифатида қўйилмоқда. Зотан, хизматлар соҳаси аҳолининг барча қатламлари ва иқтисодиёт тармоқларини қамраб олиб, жамиятда содир бўлаётган деярли барча ижтимоий-иқтисодий жараёнларга ўзининг ижобий таъсирини кўрсатаётганини алоҳида эътироф этиш жоиздир. Шу боисдан, ушбу соҳанинг иқтисодиётни барқарор ривожлантириш, аҳоли бандлиги ва турмуш даражасини ошириш каби иқтисодий-ижтимоий аҳамиятга молик устувор вазифаларни ҳал этишдаги ролини эътиборга олиб, республикада ҳам хизмат турларини кўпайтириш, сифати ва ҳажмини оширишга доир мақсадли дастур ва чора-тадбирлар қабул қилинмоқда ва амалиётга татбиқ этилмоқда. Натижада, республикада хизмат кўрсатиш соҳасининг миллий иқтисодиётдаги роли ва аҳамияти йилдан йилга ошиб бормоқда.

Агар, 2010 йилда Ўзбекистон Республикаси ЯИМ таркибида хизмат кўрсатиш соҳасининг улуши 41,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб унинг улуши 4,8 фоизга камайган, ёки 36,3 фоизни ташкил этган (1-жадвал).

Аммо, таъкидлаш жойизки, мамлакат ЯИМнинг тармоқлар бўйича таркибини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, хизмат кўрсатиш соҳасининг улуши унинг таркибида энг юқори бўлиб қолмоқда. Таққослаш учун, 2020 йилда мамлакат ЯИМнинг 35,5 фоизи саноат ва 28,2 фоизи қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик тармоқлари ҳиссасига тўғри келган [11].

Ўзбекистонда хизмат кўрсатиш соҳаси асосий кўрсаткичларининг ўсиш суръатлари, 2010-2020 йиллар

Кўрсаткичлар номи	Йиллар											2020 й.да 2010 й.га нисбатан, марта
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Мамлакат ЯИМда хизмат кўрсатиш соҳасини улуши,%	41,1	40,2	40,5	41,5	40,3	39,7	39,4	38,1	35,9	35,5	36,3	- 4,8
Жами кўрсатилган хизматлар ҳажми, трлн.сўм	27,1	35,2	44,4	55,9	68,0	78,5	97,1	118,8	150,9	193,7	218,9	8,1
Аҳоли жон бошига хизматлар ҳажми, млн.сўм	0,9	1,2	1,5	1,8	2,2	2,5	3,0	3,7	4,6	5,8	6,4	7,1

Манба: Муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

Маълумки, хизмат кўрсатиш ҳажмининг ЯИМ таркибидаги улушининг ўсиши мамлакат аҳолисининг турмуш даражасига ижобий таъсир кўрсатади. Таъкидлаш жойизки, ЯИМдаги хизмат кўрсатиш соҳасининг амалдаги улуши бозор иқтисодиёти талабларига тўлиқ жавоб бермайди. Масалан, АҚШ иқтисодиётида хизматлар соҳаси ЯИМнинг 77,4%ини ва бошқа иқтисодиёти ривожланган давлатларда ҳам бу кўрсаткич ўртача олганда 70%ни ташкил этади [12]. Демак, республикада ушбу кўрсаткич даражаси ривожланган хорижий давлатлар даражасига нисбатан деярли 2 баробар камдир.

Бироқ, таъкидлаш лозимки Ўзбекистонда хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиши жадал суръатларда амалга ошмоқда. Хусасан, агар 2010 йилда пуллик хизматларнинг умумий ҳажми қиймат кўринишида 27,1 трлн.сўмни ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб 218,9 трлн. сўмни ташкил этган, ёки ўтган даврга нисбатан 8,1 баробарга кўпайган.

Тадқиқот даврида мамлакатда пуллик хизматлар ҳажмининг ошиш тенденцияси аҳоли жон бошига тўғри келадиган хизматлар ҳажмининг ўсишига ижобий таъсир кўрсатган. Натижада, 2010 йилда аҳоли жон бошига тўғри келадиган хизматлар ҳажми 900,0 минг сўмни ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб, 7,1 марта кўпайган ва 6,4 млн.сўмни ташкил этган.

Умуман, республикада хизматлар ҳажмининг ўсиш суръати бўйича кейинги йиллардаги нисбатан ижобий ўзгаришлар хизмат кўрсатиш соҳаси ва бозорини ривожлантириш борасида олиб борилаётган ташкилий-иқтисодий ислохотлар билан биргаликда хизмат турлари истеъмолчиларининг тўлов қобилиятининг ошиши билан ҳам боғлиқ бўлиб, аҳоли турмуш даражасининг ошишига ва хизматлар бозори инфратузилмасининг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Ўзбекистонда иқтисодий фаолиятнинг асосий турлари бўйича кўрсатилган хизматлар ҳажмининг ўзгариши, трлн. сўм.

Хизматлар тури	Йиллар											2020 й.да 2010 й.га нисбатан, марта
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Хизматлар, жами	27,1	35,2	44,4	55,9	68,0	78,5	97,1	118,8	150,9	193,7	218,9	8,1
Алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари	2,1	2,7	3,2	3,7	4,5	5,2	6,3	8,2	10,3	10,9	12,9	6,1
Молиявий хизматлар	2,6	3,3	4,2	5,5	6,7	8,2	9,9	15,0	21,3	34,0	45,8	17,6
Транспорт хизматлари	10,5	13,6	16,5	20,6	23,8	26,8	30,6	36,2	44,2	54,5	53,8	5,1
Яшаш ва овқатланиш хизматлари	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,9	3,0	3,6	4,7	5,9	5,9	19,7
Савдо хизматлари	6,6	8,8	11,5	14,8	19,0	21,4	27,4	32,0	39,7	48,7	56,5	8,6
Кўчмас мулк билан боғлиқ хизматлар	0,8	1,1	1,4	1,8	2,2	2,8	3,4	4,0	5,0	5,9	6,1	7,6
Таълим соҳасидаги хизматлар	0,8	1,0	1,4	1,8	2,2	2,7	3,3	4,4	5,4	7,2	9,1	11,4
Соғлиқни сақлаш соҳасидаги хизматлар	0,3	0,4	0,5	0,7	0,9	1,1	1,4	1,7	2,2	3,1	3,2	10,7
Ижара ва прокат хизматлари	0,5	0,7	0,9	1,2	1,5	1,8	2,3	2,6	3,3	3,7	4,2	8,4
Компьютер ва маиший товарларни таъмирлашга оид хизматлар	0,6	0,8	0,9	1,1	1,4	1,7	2,2	2,3	2,6	3,2	3,4	5,7
Шахсий хизматлар	0,8	1,0	1,2	1,6	2,0	2,4	2,9	3,1	3,7	4,6	5,0	6,3
Архитектура, инженерлик изланишлари, техник тадқиқотлар ва таҳлил бўйича хизматлар	0,3	0,4	0,5	0,7	0,7	0,8	1,1	1,6	3,0	4,5	4,9	16,3
Бошқа хизматлар	0,9	1,2	1,6	1,9	2,3	2,8	3,2	3,9	5,5	7,3	8,1	9,0

Манба: Муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ

Республикада кўрсатилган пуллик хизматлар ҳажмининг ошишига 2020 йилда 2010 йилга нисбатан яшаш ва овқатланиш хизматларининг 19,7 марта, молиявий хизматларнинг 17,6 марта, архитектура, инженерлик изланишлари, техник тадқиқотлар ва таҳлил бўйича хизматларининг 16,3 марта, таълим соҳасидаги хизматларнинг 11,4 марта, соғлиқни сақлаш соҳасидаги хизматларнинг 10,7 марта, савдо хизматларининг 8,6 марта, ижара ва прокат хизматларининг 8,45 марта ошганлиги таъсир кўрсатган (2-жадвал)

Шу билан бирга, иқтисодий фаолият турлари бўйича кўрсатилган хизмат турлари таркибида савдо хизматлари энг катта улушни ташкил қилади. 2020 йилда уларнинг ҳажми 56,5 трлн. сўм ёки 25,8 фоизни ташкил этган. Шунингдек, транспорт хизматлари (53,8 трлн.сўм ёки 24,6 %) ва молиявий хизматлар (45,8 трлн.

сўм ёки 20,9 %)да юқори кўрсаткичлар қайд этилган.

2020 йил якунлари бўйича хизмат кўрсатиш соҳасида 309,4 мингдан ортиқ корхона ва ташкилотлар фаолият кўрсатиб, улар республикадаги жами хўжалик субъектлари сонига нисбатан 65,1 %ни ташкил этади. Хизматлар соҳасидаги корхона ва ташкилотлар таркибида савдо билан шуғулланувчилар устунлик қилмоқда (42,7%). Жумладан, яшаш ва овқатланиш хизматлари 9,7%, ташиш ва сақлаш 5,6%, ахборот ва алоқа хизматлари 3,1% ва соғлиқни сақлаш билан шуғулланувчи субъектлар 3,0 %ни ташкил этган[11].

Хизмат кўрсатиш ҳажмини ҳудудлар бўйича таҳлили шуни кўрсатадики, ҳудудлар ичида энг катта улуш Тошкент шаҳри (36,3%) ҳиссасига тўғри келган бўлса, унинг энг кам улуши эса Сирдарё вилояти (1,5 %)га тўғри келган (3-жадвал).

3-жадвал

Ўзбекистон Республикаси ва унинг ҳудудлари кесимида кўрсатилган хизматлар ҳажми (2020 йил)

№	Ҳудудлар	Жами хизматлар		Шу жумладан, аҳоли жон бошига хизматлар ҳажми, минг сўм
		Млрд. сўм	Жами хизматлар ҳажмида ҳудудларнинг улуши, %	
1.	Ўзбекистон Республикаси	218 853,5	100	6393,2
2.	Қорақалпоғистон Республикаси	6 508,9	3,0	3405,8
вилоятлар:				
3.	Андижон	11 250,3	5,1	3562,6
4.	Бухоро	9 874,1	4,5	5101,8
5.	Жиззах	4 925,0	2,3	3527,2
6.	Қашқадарё	10 109,2	4,6	3056,4
7.	Новоий	5 769,7	2,6	5738,1
8.	Наманган	8 881,8	4,1	3128,4
9.	Самарқанд	14 318,7	6,5	3659,8
10.	Сурхондарё	7 919,7	3,6	2982,8
11.	Сирдарё	3 236,8	1,5	3791,5
12.	Тошкент	16 677,3	7,6	5619,2
13.	Фарғона	13 361,4	6,1	3529,1
14.	Хоразм	6 575,0	3,0	3497,7
15.	Тошкент ш.	79 462,6	36,3	30278,4

Манба: Муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида тузилган.

Бу ҳолат, республикада хизмат кўрсатиш соҳасида фаолият кўрсатаётган корхона ва ташкилотларнинг асосий қисми, яъни 23,0 фоизи Тошкент шаҳрига ва энг кам қисми Сирдарё вилояти (3,2%)га тўғри келиши билан ҳам боғлиқдир[11].

Ўзбекистон Республикаси ва унинг ҳудудлари кесимида аҳоли жон боши ҳисобига кўрсатилган хизматлар ҳажмининг таҳлили шуни кўрсатадики, 2020 йилда аҳоли жон бошига кўрсатилган хизматларнинг энг юқори даражаси Тошкент шаҳрига (30278,4 минг сўм) тўғри келган. Бунинг асосий сабаби, республикада 2020 йилда аҳоли жон бошига ўртача умумий даро-

мадлар миқдори – 11,7 млн. сўмни ташкил этган бўлса, Тошкент шаҳрида бу кўрсаткич – 23,6 млн. сўм ёки республика ўртача даражасидан 2,0 баробар зиёдни ташкил этган[11].

Шунингдек, нисбатан юқори кўрсаткичлар Новоий (5738,1 минг сўм), Тошкент (5619,2 минг сўм) ва Бухоро (5101,8 минг сўм) вилоятларида, паст кўрсаткичлар даражаси эса Наманган, Қорақалпоғистон Республикаси, Қашқадарё ва Хоразм вилоятларида қайд этилган. Масалан, рейтинг бўйича энг паст кўрсаткич Сурхондарё вилоятига (2982,8 минг сўм) тўғри келиб республика даражасига (6393,2 минг сўм) нисбатан 3410,4 минг сўмга, яъни 53,3%га кам демакдир.

Хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланишини таҳлил қилиш натижалари шуни кўрсатадики, унинг ривожланиш даражаси ҳудудлар кесимида кескин фарқ қилади. Шунингдек, республикада хизмат турлари бўйича транспорт ва савдо хизматлари каби ананавий хизмат турлари устунлик қилади. Шунинг учун, ривожланган давлатлар тажрибаларидан келиб чиқиб, мамлакатда хизмат кўрсатишнинг юқори технологияларга асосланган ахборот ва алоқа, бизнес, суғурта, молия ва бошқа турларини ривожлантириш, хизмат кўрсатиш корхоналарининг инновацион фаоллигини ошириш мақсадга мувофиқдир.

Таъкидлаш лозимки, ҳозирги кунда республикада хизматлар соҳасини ривожлантириш ва унинг самарадорлигини оширишга қуйидаги ташкилий-иқтисодий муаммолар тўсиқ бўлмоқда:

- хизматлар соҳасини модернизациялаш ва диверсификациялашнинг талаб даражасида эмаслиги;

- хизматлар соҳаси ва бозорини ривожлантириш ҳамда самарадорлигини ошириш бўйича аниқ инновацион йўналишларнинг белгилаб олинмаганлиги;

- хизматлар соҳасини ривожлантиришда турли ташқи омиллар (табиий офатлар, касаллик ва пандемия оқибатлари) таъсирларининг ҳудудларда етарли даражада ҳисобга олинмаганлиги;

- хизматлар соҳасини ривожлантириш жараёнлари ва чора-тадбирларида рақамли иқтисодиёт талабларига мос ташкилий-иқтисодий механизм тўлиқ ишлаб чиқилмаганлиги;

- хизматлар соҳасини ривожлантиришда жаҳон тажрибаси, айниқса, индустриал ривожланган хорижий давлатларда эришилган илғор ютуқлардан республика ва унинг ҳудудларида етарли даражада фойдаланилмаётганлиги;

- хизматлар соҳасини ривожлантиришда инновациянинг паст даражада қўлланилаётган-

лиги, айниқса келажак хизматлар, янгиликка асосланган хизматлар бўйича тизимли ишларнинг йўлга қўйилмаганлиги ва ҳ.к.

Хулоса ва таклифлар. Юқорида келтирилган асосий ва бошқа муаммоларни инобатга олган республикада хизматлар соҳасини ривожлантиришнинг қуйидаги асосий йўналишларини келтириш мумкин:

1) республикада хизматлар соҳасини кам харажат эвазига юқори даромад олиш имкониятини берувчи ҳамда киритилаётган инвестицияларни тез қопловчи хизмат турларини ривожлантириш;

2) республикада, айниқса, унинг саноат тармоқлари кам ривожланган ҳудудларида рақамли технология ва ахборот-коммуникация воситаларига асосланган янги хизмат турларини жорий этиш орқали янги иш ўринларини қўпайтириш, аҳолининг меҳнат бандлигини таъминлаш ва камбағал деб тан олинганлар сонини камайитиришга қаратилган чора-тадбирлар ишлаб чиқиш;

3) турли эпидемиологик вазиятлар, айниқса, пандемия шароитида республикада аҳолисининг эпидемиологик ҳавфсизлигини таъминлашга имкон берадиган масофавий – онлайн хизмат турларини ривожлантириш;

4) хизмат кўрсатиш соҳасини модернизация ва диверсификация қилиш чора-тадбирларида халқаро даражада тўлиқ синовдан ўтган жаҳон тажриба ва ютуқларидан мақсадли фойдаланиш;

5) республикада истиқболда хизматлар ҳажмининг янада ошиши ва уларнинг юқори технологик турларининг кўпайишини эътиборга олиб, олий маълумотли, шунингдек, чуқур ихтисослашган ва касбий маҳоратга эга ўрта бўғин мутахассис кадрлар тайёрлаш, бу жараёнда хорижий давлатлар олий ва илмий-тадқиқот муассасалари билан бевосита алоқалар ўрнатиш, ўзаро кадрлар алмашиш тизимини жорий қилиш ва ҳ.к.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/economy/issues-by-the-numbers/trade-in-services-economy-growth.html>.
2. Kupelian B., *Global Economy Watch*. www.pwc.com. March 2020.
3. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7-февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони. www.lex.uz.
4. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962.
5. Маркс К. Теории прибавочной стоимости // К. Маркс и Ф. Энгельс. Соч. – 2-е изд. – Т. 26, ч. I. 11. П.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. — Москва: Академия, 1999. С.18.
7. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм. М.: «Юнити - Дана», 2002.
8. Ассэль Г. Маркетинг: принципы и стратегия. М.: ИНФРА-М.2003.
9. Федякина Л.Н. Международные экономические отношения. Москва: Издательство Юрайт, 2018. С.115.
10. Нестеренко Е.С. Цифровая услуга: понятие, виды, особенности. Журнал “Теоретическая экономика” №7, 2019. С. 70.
11. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси www.stat.uz веб-сайти маълумотлари.
12. Жаҳон банки маълумотлари. 2020 йил. <http://data.worldbank.org>.